

دانشکده : علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: علوم سیاسی گرایش: علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

نظام سیاسی صالح در اندیشه آیت الله خامنه‌ای

نام دانشجو:

محمد کریمی خضراء

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر محسن مهاجرنیا

دی ماه ۱۳۹۰

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تائیدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد
 اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه خاتم / آقای محمد کریمی خفرا
 تحت عنوان نظام سیاسی صالح در اندیشه آیت الله خمینی
 را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد
 می کنند .

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	حسن مهاجری	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر محمد رحیمی	استادیار	
۳- استاد ناظر	ابوالفضل محمدی	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر محمد رحیمی	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر محمد رحیمی	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته علوم سیاسی است که در سال هزار و سیصد و نود/۱۳۹۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر محسن مهاجرنیا و مشاوره سرکار خانم دکتر نجله خندق از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب محمد کریمی خضرا دانشجوی رشته علوم سیاسی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: محمد کریمی خضرا

تاریخ و امضا: ۹۱/۲/۸

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... دانشجوی رشته.....
مقطع..... دانشکده.....
مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....
تاریخ: ۸۸/۴/۱۸

دانشکده : علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: علوم سیاسی گرایش: علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

نظام سیاسی صالح در اندیشه آیت الله خامنه ای

نام دانشجو:

محمد کریمی خضرا

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر محسن مهاجر نیا

استاد مشاور

خانم دکتر نجله خندق

دی ماه ۱۳۹۰

تقدیم

تقدیم به روح پاک مجاهدان راستین راه حق و حقیقت، شهیدان مصطفی خمینی، مصطفی چمران، مصطفی
ردآنی پور، مصطفی مازح و ...

و برای روح پاک پسر "مصطفی"؛

امید که پوینده راستین راه حق باشد

تقدیر و تشکر

مَنْتَ بی کران خدای ذوالمنن را سزاست که مسبب الاسباب است و مفتح الابواب، همو که بندگان را امر به شکر نمود که "اعملوا آل داوود شکرأ و قلیل من عبادی الشکور..." لیک چه میتوان کرد آنجا که سید بطحاء که از فرط بندگی حضرتش، مورد خطاب هموست که: "طه ما انزلنا علیک القرآن لتشقی..." چنین میفرماید که "ما عرفناک حق معرفتک و ما عبدناک حق عبادتک..." پس همان به که سر به زیر انداخته و با شیخ اجل همونوا شویم که

بندۀ همان به که ز تقصیر خویش
عذر به درگاه خدای آورد

ورنه سزاوار خداوندیش
کس نتواند که به جای آورد

حال که دست ما کوتاه است و خرما بر نخیل، شاید بتوان با شکر مخلوق، جلب رضایت خالق نمود، چه، آنرا که زبان شکر از مخلوق نیست، لاجرم الکن از شکر خالق است. چون چنین است، دل به حیّ ازی می سپارم و روح را لختی از کبر و ریا می پالایم و از اعماق جان، درود و سلام می فرستم به روح خدا در کالبد زمانه و قافله بسیجیانش. کاروان عشقی که قصد طواف عرش کردند و راه آسمان را بار دیگر گشودند. پس در تلالؤ نورشان سر خم می کنم و دستان پر مهر پدرم و مهربان مادرم را غرق در بوسه می کنم. آنان که با نثار آنچه داشتند، مرا پروردند و راه نشانم دادند. و پس، سپاس می گویم مهربان همسرم را که صبر و همراهیش، تسکین ناملایمات راه بود و امید بخش زمان های ناامیدی و خستگی. و اگر نبود کمک و همراهی این سلاله سادات، کار این تحقیق بسی مشکل تر می بود. نیز، بر هر متعلّمی است شکر گزاری معلّم. او که چون شمع، چراغ راه دیگران میشود و نور می بخشد. پس بر آستان معلّمینم، خصوصاً جناب حجت الاسلام دکتر مهاجر نیا که با سعه صدر راهنمایم بودند، و نیز دکتر حسن عباسی که شکل دهنده اصلی ایده این تحقیق بودند، همچنین اساتید بزرگوارم در گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس خصوصاً جناب آقای دکتر یونسی مدیر محترم گروه، سر فرود می آورم به نشانه شکر و سپاسگزاری، باشد که کوتاهییم در علم آموزی، عفو و صفح ایشان را شامل شود. و دوستانم را سپاس می گویم، که آغاز و انجام این تحقیق، مرهون محبت و دوستی ایشان است. از شیخ حسن محمد رضایی که بخشی از ایده این تحقیق را شکل بخشید. از برادرانم در مؤسسه جهادی که منابع خوبی را در اختیارم نهادند. و از برادران عزیزم که در طول تحصیل و نیز در این تحقیق، همراه و همفکر بودند؛ از مهدی نیک فرجام، احسان متین رزم، دکتر هادی ذاکر حسین، سعید صدرائیان و نیز همه عزیزانی که در جلسه دفاع حاضر شدند و قوت قلب این کمترین بودند، خصوصاً پدر و مادر بزرگوار همسرم، نهایت قدردانی و تشکر را دارم. در انتها نیز بر خود واجب می دانم از سرکار خانم ربابه اعلم الهدی که بخشی از موفقیت حقیر در تحصیل در این دانشگاه مرهون زحمات مادرانه ایشان است، تقدیر و تشکر نمایم. امید که این تحقیق کوچک، رضایتی بزرگ را موجب شود؛ رضایت ولیّ غایب و رضایت نایبش که ولیّ ظاهر است...

والله المستعان، و علیه التکلان

چکیده پژوهش

هدف از انجام این پژوهش، بررسی و کنکاش در اندیشه آیت الله خامنه ای به منظور ترسیم نظام سیاسی مطلوب در اندیشه ایشان است. تلاش شده تا با استفاده از روشی تفسیری، ضمن مشخص نمودن زمینه های فکری و مبانی و مبادی وجود شناسی و انسان شناسی این اندیشه، وجه مطلوب نظام سیاسی مد نظر قرار گرفته در اندیشه ایشان ترسیم گردد. برای این منظور از روش هرمنوتیک زمینه گرا و قصد گرای کوئنتین اسکینر استفاده شده است. در این روش سعی می شود با عنایت به سه مؤلفه زمینه فکری، زمینه اجتماعی و زمینه زبانی مؤلف، قصد او از تألیف یا بیان مفاهیم مشخص گردد.

با این مقدمات، اندیشه آیت الله خامنه ای که متأثر از منابع اصیل دین و نیز تاریخ، علی الخصوص تاریخ اسلام، است، بررسی گردیده و نظام سیاسی مطلوب مورد نظر وی، با عنوان " نظام سیاسی صالح" نامبردار می شود. نظام مذکور، نظامی است با پایه های مشروعیت بخش دوگانه مردمی- الهی که در چهارچوب ارزشهای دینی و با اراده آزاد مردم شکل گرفته و هدف آن تشکیل حیات طیبه انسانی به عنوان نوعی سبک زندگی، برای رسیدن انسانها به تکامل و تعالی وجودی است.

این نظام سیاسی، بر مبنای هدفی که دارد با استفاده از سیستم " ولایت" و در قالب یکی از سیستمهای توزیع قدرت معمول در نظامهای سیاسی که در چهارچوب مرزهای دین قرار می گیرد، مدیریت شده و متکی بر ایمان ناشی از شناخت و آگاهی مردم و بواسطه اراده جمعی مردم، با هدایت و نظارت ولی جامعه، راه رسیدن به اهداف عالی خود را طی خواهد کرد.

کلمات کلیدی پژوهش: آیت الله خامنه ای، نظام سیاسی صالح، قدرت، چهارچوب های الهی، تعالی و تکامل، مردم

مقدمه و کلیات

۱	مقدمه
۲	ضرورت تحقیق
۳	سابقه پژوهش
۵	سؤالات و اهداف پژوهش
۷	فرضیه تحقیق
۷	روش پژوهش
۹	زندگی نامه
۲۰	زمینه اجتماعی
۲۴	جهان عقاید ذهنی و تجربی

فصل اول: چگونگی شکل گیری نظام سیاسی صالح

۳۰	مبانی انسان شناختی
۳۲	مشروعیت
۳۷	جمع بندی

فصل دوم: نظام سیاسی صالح و اعمال قدرت

۴۶	تعریف قدرت
۴۶	اهداف نظام سیاسی صالح
۵۱	عالی ترین هدف: رسیدن انسان به تعالی و تکامل
۵۳	حیات طیبه: مسیر تکامل انسان
۵۵	اهداف مادی:
۵۷	الف) آزادی
۵۷	ب) عدالت
۵۹	مفهوم عدالت
۶۰	ج) امنیت
۶۴	گستره امنیت
۶۶	د) رفاه

۷۲	اهداف معنوی
۷۴	جمع بندی
۷۶	فصل سوم: چگونگی توزیع قدرت در نظام سیاسی صالح
۷۸	توزیع قدرت و رابطه آن با معیارهای الهی
۷۹	توزیع قدرت و رابطه آن با مشارکت فعال مردم
۸۰	توزیع قدرت و رابطه آن با مدیریت و اداره جامعه
۸۱	ولایت
۹۰	الف) نظام نبوی
۹۴	ب) نظام امامت
۹۷	ج) نظام ولایت فقیه
۹۹	مردمسالاری دینی
۱۰۷	جمع بندی
۱۰۹	فصل چهارم: تحدید قدرت در نظام سیاسی صالح
۱۱۰	ویژگی های حاکم طاغوتی
۱۱۱	۱) استکبار
۱۱۳	۲) دنیازدگی
۱۱۴	۳) استبداد
۱۱۵	۴) استثنائات یا انحصارطلبی
۱۱۶	تحدید و کنترل قدرت
۱۱۷	الف) قانون
۱۲۰	ب) نظارت بیرونی
۱۲۰	۱) مردم
۱۲۵	۲) نهادهای نظارتی
۱۲۷	۳) نظارت های هرمی (سلسله مراتبی)
۱۲۹	ج) نظارت درونی
۱۳۰	۱) تقوا
۱۳۲	۲) معنویت
۱۳۴	۳) زهد و ساده زیستی
۱۳۶	جمع بندی

١٣٧

١٤١

نتيجة پژوهش

منابع

مقدمه و کلیات

مقدمه:

یکی از مهمترین دغدغه‌های هر “فلسفه سیاسی”، ترسیم نظام سیاسی مطلوب است. در واقع ما اندیشه سیاسی را مجموعه‌آرا و تأملات اندیشمند در باب نظم عمومی و تدبیر زندگی جمعی مفروض گرفته ایم. و حقیقتاً نیز اندیشه سیاسی، در حوزه اجتماع و زندگی سیاسی است که زاده میشود، و در پرتو تحولات این عرصه پر فراز و نشیب، می‌بالد یا می‌میرد. رامین جهانگللو در مقاله‌ای تحت عنوان “فلسفه سیاسی چیست؟” می‌گوید: “طرح پرسش درباره سیاست به معنای قرار گرفتن در چارچوب فلسفه سیاسی به منزله رشته‌ای فنی و علمی نیست. فلسفه سیاسی برخلاف فیزیک هسته‌ای یا زیست‌شناسی مولکولی رشته‌ای تخصصی نیست، زیرا فضای بسته‌ای نیست که در آن فیلسوفان فقط با یکدیگر به گفتگو در مورد فلسفه بنشینند. بی‌شک چنین گفتگویی میان شهروندان یک جامعه شکل می‌گیرد و در قالب مفاهیمی فکری به صورت فلسفه سیاسی درمی‌آید.”^۱

در حقیقت اندیشه سیاسی عبارتست از پاسخ اندیشمند سیاسی به فهرستی از سوالات وی که در مواجهه نو به نوی او با اجتماع برایش بوجود می‌آید. در این میان، و با توجه به طبیعت انسان که در “جامعه” متولد میشود و در “جامعه” می‌میرد، یکی از بزرگترین و شاید مسامحتاً بتوان گفت بزرگترین دغدغه هر متفکر در حوزه سیاست، آن کلیتی است که گاهی آنرا “نظام سیاسی” و گاهی “دولت”، “حکومت” و یا تعبیراتی از این دست می‌نامند. در همان مقاله می‌خوانیم: “فلسفه سیاسی دارای ویژگی است که از بدو پیدایش آن در یونان باستان تاکنون وجود داشته. این ویژگی در پرسش در مورد چرا و چگونگی زندگی انسان‌ها در جامعه سیاسی است. این پرسش مهم از همان زمان با پرسش محوری دیگری همراه بوده و آن طرح مسئله «بهترین نوع زندگی اجتماعی» یا به عبارت دیگر طرح پرسش «بهترین رژیم سیاسی» است. شاید به همین دلیل، پرسش درباره قدرت و استمرار آن در تاریخ از پرسش‌های کلیدی فلسفه سیاسی محسوب می‌شود. همچنین یکی از مسائل مهم فلسفه سیاسی همواره این است که این قدرت چه نهادهایی را با خود به همراه دارد، یعنی در چه قالب مدنی‌ای شکل می‌گیرد.”

^۱ این مقاله در حقیقت متن سخنرانی ایشان است که در اسفند ماه ۱۳۸۱ در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران ایراد شده و در سایت www.bashgah.net موجود است.

اگر بخواهیم در مورد این کلیت منسجم که از آن به “نظام سیاسی” تعبیر کرده ایم، دقیق تر سخن بگوییم، شاید جامعترین و مانعترین تعریف همان مفهوم عام از دولت است که آنرا واحدی می داند با ویژگیهای چهارگانه: (۱) مردم، (۲) سرزمین، (۳) حکومت و (۴) حاکمیت (انحصار قدرت).^۱ حال اگر بخواهیم از دیدگاه “فلسفه سیاسی” به این مفهوم عام پردازیم، می بایست “وجه مطلوب” چنین واحدی را مورد مذاقه قرار دهیم.^۲ از طرفی چنانچه بخواهیم همانطور که در بالا ذکر آن رفت، این مفهوم را در حوزه اندیشه ورزی یک متفکر مورد بررسی قرار دهیم، باید همانطور که توماس اسپریگنز در کتاب “فهم نظریه های سیاسی” و گلن تیندر در کتاب “تفکر سیاسی” بیان میدارند، به آن سوالات بنیادینی که ذهن اندیشمند سیاسی و مصلح اجتماعی را درگیر کرده پرداخت و از لابلای آثار به جا مانده از وی، اندیشه او را کاوید و با استفاده از روشی متقن، پی به مقصود او از بیان چنین پاسخ هایی برد.

ضرورت تحقیق

ناگفته پیداست که پرداختن به اندیشه سیاسی متفکران سیاسی، خصوصاً زمانیکه به عنوان مصلح اجتماعی یا به عبارت بهتر کنشگر سیاسی فعال در جامعه، مطرح می شوند؛ برای رسیدن به فحوای کلام ایشان و مقصود آنها، از ضرورت لازم برخوردار است. حال چنانچه این اندیشمند فعال حوزه سیاست و اجتماع، در مقام یک رهبر مورد رجوع و مقبول در یک اجتماع ظاهر شود و علاوه بر مقبولیت عامه، به واسطه نهادهای قانونی مورد اتفاق آن اجتماع، مورد حمایت رسمی قرار گرفته و به عبارت دقیق تر، صاحب منصبی قانونی و لازم الإلتیاع توسط تمام ارکان آن جامعه گردد؛ ضرورت پرداختن به اندیشه های بنیادین وی اهمیتی دو چندان می یابد.

حال اگر به نقش و وظیفه “رهبری” در نظام جمهوری اسلامی (مُصرح در اصل یکصد و دهم قانون اساسی) توجه کنیم، پی به اهمیتی ترسیم “نظام سیاسی مطلوب” در اندیشه رهبری خواهیم برد. در واقع، پژوهشهایی از این دست، یاری رسان نهادهای مختلف تقنینی، اجرایی و نظارتی کشور، در روشن شدن اهداف و

^۱ تحلیل و بررسی تعریفها و واقعیت دولت کاملاً نشان میدهد عناصری وجود دارند که برای موجودیت و حفظ دولت بنیادی هستند. در صورت وجود نداشتن هر یک از این عناصر، دولت نیز وجود نخواهد داشت. عنصرهای بنیادی دولت عبارتند از: (۱) مردم؛ (۲) سرزمین؛ (۳) حکومت؛ (۴) حاکمیت (عبد الرحمن عالم، بنیادهای علم سیاست، نشر نی، ۱۳۸۳، ص ۱۳۹)

^۲ تعریف فلسفی دولت دارای یک هدف اصلی است: ویژگیهای ضروری و بسنده دولت کمال مطلوب، دولت خوب، یا دولت کامل را توصیف کند. (همان، ص ۱۳۸)

آرمان هایی است که در حرکت نظام جمهوری اسلامی ایران، باید هدف گیری شوند. از طرفی روشن شدن سیمای "نظام سیاسی مطلوب" (که در این تحقیق با توجه به اندیشه دینی آیت الله خامنه‌ای، « نظام سیاسی صالح » نامیده شده و در روند تحقیق، توضیح مفصل تری در باب این مفهوم ارائه خواهد شد) قابلیت تبیین بیشتر، نقد و احیاناً اصلاح آن را ، هم برای منتقدین و هم برای "رهبری" نظام فراهم خواهد آورد.

سابقه پژوهش

طبق بررسی های انجام شده در زمینه موضوع تحقیق، پرداختن به اندیشه آیت الله خامنه‌ای با دو روش صورت پذیرفته است که ذیلاً با ذکر مواردی به عنوان نمونه، تشریح خواهند شد.

الف) روش اول که می توان گفت غالب کارهای انجام شده را در بر می گیرد، در حقیقت جمع آوری موضوعی اندیشه آیت الله خامنه‌ای است. به این معنا که اندیشه ایشان در قالب بیانات و مکتوبات وی، حول موضوعات مختلف، توسط محقق جمع آوری و تبویب شده و بصورت کتاب به چاپ رسیده است. نمونه هایی از پژوهش هایی که با این روش انجام شده، در ادامه ذکر و مختصراً بررسی شده است:

۱) معارف انقلاب: در این کتاب سعی شده است در قالب نقل برخی بیانات آیت الله خامنه‌ای حول مسائل مربوط به انقلاب اسلامی، مروری کلی بر دیدگاه های ایشان پیرامون انقلاب اسلامی صورت پذیرد. کتاب مذکور بدون مقدمه خاصی و بصورت کلی به موضوع مورد نظر می پردازد و هیچ ترتیب خاصی در ارائه مطالب آن از حیث عنوان بندی و فصل بندی دیده نمی شود. این گردآوری به کوشش علیرضا مختار پور قهرودی صورت پذیرفته و انتشارات انقلاب اسلامی، وابسته به دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه‌ای، در زمستان سال ۱۳۸۹ آنرا به چاپ رسانده است.

۲) ولایت: این کتاب به گرد آوری بیانات آیت الله خامنه‌ای حول موضوع ولایت و حکومت پرداخته و در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول عبارتست از متن پیاده شده شش جلسه از ۲۷ جلسه سخنرانی ایشان در یکی از مساجد شهر مشهد در سال ۱۳۵۳ که در آن ۲۷ جلسه به ترسیم ابواب مختلف اندیشه اسلامی مثل ایمان، توحید، نبوت، امامت و ولایت می پردازند. بخش دوم نیز جمع آوری بخشی از سخنان ایشان در مورد حکومت اسلامی و ولایت فقیه است که پس از انقلاب و عمدتاً در خطبه های نماز جمعه ایراد شده است. گرچه کتاب به لحاظ محتوایی بسیار کارآمد و قابل استفاده است، لکن فعالیت خاص پژوهشی ای در آن صورت نپذیرفته و صرفاً مطالب مطرح شده توسط خود ایشان، عنوان بندی شده و به چاپ رسیده است. کتاب مذکور، بدون ذکر نام پژوهشگر توسط مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، در سال ۱۳۸۴ به چاپ رسیده است. کتابهای دیگری

نیز به همین روش و توسط همین مؤسسه در موضوعات مختلف به چاپ رسیده است. مانند کتابهای: پاره تن اسلام (فلسطین و رژیم صهیونیستی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی)، قرآن کتاب زندگی، هدیه الهی (مشخصه های حکومت اسلامی و ولایت فقیه در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی)، اخلاق و معنویت و...

۳) دغدغه های فرهنگی: در زیر عنوان این کتاب چنین آمده است: «شرح مزجی یکی از سخنرانی های آیت الله خامنه ای حول مسئله فرهنگ». در این کتاب سعی شده با تکیه بر یکی از سخنرانی های آیت الله خامنه ای در باب موضوع فرهنگ، مفاهیم مطرح شده در این سخنرانی، توسط دیگر صحبتها و آثار ایشان شرح و بسط داده شود. در مقدمه این کتاب در توضیح روش شرح مزجی چنین می خوانیم: «مزجی به معنای ترکیب و آمیختگی است و وقتی متن با شرح متن، به گونه ای در هم بیامیزند که متنی جدید بوجود بیاید، به اینگونه شرح، مزجی میگویند... برای انجام این سبک، کلیه کلمات کلیدی استفاده شده توسط معظم له استخراج شده و در مورد بعضی کلمات تحقیق محتوایی انجام گرفت. تحقیق محتوایی همان شرح ترکیبی متن محوری را تشکیل می داد. برای شرح متن محوری، از بیانات خود ایشان استفاده شد. برای جمع آوری مطلب، به کتاب ها و سخنرانی های قدیمی نیز مراجعه شد.» این پژوهش و پژوهش دیگری با عنوان "انسان ۲۵۰ ساله" که هر دو توسط یک مجموعه انجام شده است را می توان جزو بهترین آثار در بخش گردآوری نامید که در آنها، متون گرد آوری شده حول موضوعات مطرح شده، به طریقی روشمند با هم ترکیب شده و اندیشه آیت الله خامنه ای را در آن موضوع، برای مخاطب بازنمایی می کند. آثار مذکور توسط مؤسسه فرهنگی "صهبا" وابسته به مؤسسه جهادی در سال ۱۳۹۰، بدون ذکر نام پژوهشگر، به چاپ رسیده اند.

ب) روش دوم عبارتست از تبیین و تشریح اندیشه آیت الله خامنه ای با روش علمی و به شیوه های مرسوم دانشگاهی. بدون اغراق باید گفت که علیرغم اهمیت علمی این موضوع (بررسی اندیشه آیت الله خامنه ای) کارهای انجام شده در این حوزه بسیار معدود و انگشت شمار است. چند نمونه از آثاری که با این روش صورت پذیرفته اند عبارتند از:

۱) اندیشه سیاسی متفکران اسلامی: این پژوهش، در سه مجلد به چاپ رسیده و گفتار ششم از جلد سوم آن، به بررسی آراء و اندیشه های سیاسی آیت الله خامنه ای می پردازد. در این پژوهش که توسط محسن مهاجرنیا انجام گرفته است، محقق در هشت فصل مجزا به مفاهیم بنیادین اندیشه ایشان پرداخته است. وی پس از تشریح زندگینامه آیت الله خامنه ای، در فصل اول کلیات و مفاهیم اساسی اندیشه سیاسی مثل جایگاه و مفهوم سیاست، چیستی اندیشه سیاسی، گونه شناسی سه گانه اندیشه سیاسی (فلسفه، کلام و فقه سیاسی) را مورد بررسی و تشریح قرار داده است. در ادامه نیز پس از تبیین مبانی اندیشه سیاسی ایشان، رابطه دین و

سیاست در این اندیشه مورد بررسی قرار گرفته و مفاهیمی همچون فرد و جامعه، قانون در جامعه، مبحث آزادی، قدرت و نظام سیاسی در فصول جداگانه بررسی و تشریح شده است. این پژوهش همانگونه که ذکر آن رفت، در جلد سوم کتاب اندیشه سیاسی متفکران مسلمان، در سال ۱۳۸۹ توسط انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به چاپ رسیده است.

۲) اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری: کتاب مذکور، مجموعه ۱۴ مقاله از اساتید و پژوهشگران حوزه و دانشگاه است که به کوشش دکتر آیت مظفری، توسط پژوهشکده تحقیقات اسلامی و انتشارات زمزم هدایت، بدون درج تاریخ انتشار به چاپ رسیده است. در این کتاب، هر یک از پژوهشگران از منظر خود و با روشی ویژه، به موضوعات سیاسی در اندیشه آیت الله خامنه ای پرداخته اند. برخی از موضوعات بررسی شده عبارتند از: مبانی فلسفه سیاسی اسلام (دکتر عبد الله حاجی صادقی)، مسائل فلسفه سیاسی (دکتر محسن مهاجر نیا)، ساختار قدرت سیاسی (دکتر محمد رحیم عیوضی)، کلام سیاسی (دکتر غلامرضا بهروز لک)، مسائل منطقه ای ایران (دکتر محمد اسماعیل خدادادی)، و...

علاوه بر موارد ذکر شده، آقای سلمان حبیبی در مقاله ای تحت عنوان « مأخذشناسی آثار مکتوب پیرامون دیدگاه ها و اندیشه های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) » که در مجله « معرفت »، شماره ۶۸ به چاپ رسیده است، ۲۲۴ عنوان مقاله و کتاب را در این حوزه احصاء نموده است که اکثر آنها در قالب دسته اول تقسیم بندی فوق قرار می گیرند.

در حوزه تحقیقات دانشگاهی نیز، بر اساس بررسی های انجام شده، هیچ پایان نامه و رساله ای در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری حول این موضوع، در پایگاه های اطلاع رسانی علمی و دانشگاهی به ثبت نرسیده است.

سوالات و اهداف پژوهش

سؤال اصلی

آیت الله خامنه ای از آغاز ورود در عرصه اندیشه ورزی در حوزه سیاست به عنوان یک اصلاحگر در دهه چهل و با توجه به فضای فکری و سیاسی آن روز و وجود گفتمانهای مختلف در این عرصه (مارکسیسم، لیبرال دموکراسی، اسلام تجدد گرا، اسلام التقاطی، اسلام شیعی اجتهادی و...) و با نگاه به نا بسامانیهای موجود، تا

اکنون که به عنوان مقام اول یک واحد منسجم سیاسی مطرح است، اندیشه‌هایی را در قالبهای مختلف نوشتاری و گفتاری مطرح کرده اند که در کل، نمایانگر اندیشهٔ سیاسی ایشان است.

در این پژوهش ما برآنیم تا مفهوم "نظام سیاسی صالح" را که در واقع "وجه مطلوب" نظام سیاسی اسلام است، در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای مورد بررسی قرار دهیم و برای این کار به دنبال تبیین مبانی و اصول اندیشگی وی در ترسیم نظام سیاسی مطلوب ایشان هستیم. بنابراین تحقیق حاضر سعی دارد به پرسش زیر به عنوان سؤال اصلی پژوهش پاسخ دهد:

نظام سیاسی صالح در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای چیست؟

سؤالات فرعی

در همین راستا و برای رسیدن به این هدف، یعنی پاسخ به «چیستی نظام سیاسی صالح در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای»، چهار سؤال فرعی که در حقیقت شیرازهٔ فصول پژوهش را تشکیل می‌دهند ما را در رسیدن به پاسخ نهایی در مورد سؤال اصلی و نیز تأیید فرضیهٔ پژوهش یاری می‌رسانند. در واقع برآنیم تا ذیل این سؤالات و در چهار فصل مجزاً، اصلی‌ترین وجوه و مفاهیم تشکیل‌دهندهٔ نظام سیاسی صالح در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای را مورد کنکاش قرار دهیم.

فصل اول، حول سؤال «نظام سیاسی صالح چگونه به سامان می‌رسد؟» چهارچوب بندی خواهد شد. در این فصل تلاش شده است تا به چگونگی شکل‌گیری نظام سیاسی صالح، از طریق بررسی خاستگاه و منشأ قدرت سیاسی، نقش مردم، منبع مشروعیت و ساختار کلی نظام سیاسی صالح، اشاره شود.

فصل دوم پژوهش، پاسخی جزئی‌نگرانه خواهد بود به سؤال «نظام سیاسی صالح چگونه اعمال قدرت می‌کند؟» در حقیقت در این فصل، به اهداف و کارویژه‌های نظم سیاسی خواهیم پرداخت.

در فصل سوم، چگونگی توزیع قدرت در نظام سیاسی صالح، در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای را مورد بررسی قرار خواهیم داد. یعنی پاسخ به این سؤال کلیدی که «توزیع قدرت در نظام سیاسی صالح چگونه صورت می‌گیرد؟». در این فصل، با نیم‌نگاهی به فرضیهٔ تحقیق که نظم سیاسی قصد شده در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای

ای را نظامی مردمسالار و دین محور می داند؛ به سیستم تصمیم گیری و منشأ صدور الزامات سیاسی پرداخته خواهد شد.

و نهایتاً فصل چهارم این تحقیق، به پرسش « قدرت سیاسی در نظام سیاسی صالح چگونه کنترل و تحدید می شود؟»، پاسخی مفصل و درخور خواهد داد. چراکه یکی از مهمترین مسائل موجود در هر نظام سیاسی، کیفیت ساز و کارهایی است که قدرت را قانونمند و کنترل شده کنند تا از فساد آن که تباہ کنندهٔ مُلک و مَلّت است جلوگیری به عمل آید. بنابراین وظیفهٔ تحقیق در این قسمت، تمرکز بر چگونگی مهار قدرت سیاسی در نظام سیاسی صالح خواهد بود.

فرضیهٔ تحقیق

فرضیهٔ تحقیق، نظام سیاسی مطلوب در اندیشهٔ آیت الله خامنه‌ای را چنین توصیف می‌کند:

نظام سیاسی صالح در منظومهٔ فکری آیت الله خامنه‌ای، نظامی است مردمسالار که بر پایهٔ آموزه های اسلامی برای نیل به کمال و تعالی انسان از طریق ایجاد سبکی خاص از زندگی که “حیات طیبه” نام دارد، به سامان می رسد.

روش پژوهش

روش مورد استفاده در این تحقیق روش تحلیل متن و محتوا با رویکرد زمینه گرایی و با تاکید بر روش هرمنوتیک قصدگرا و زمینه گرای اسکینر است. روش اسکینر، چنانکه خودش نیز بر آن تاکید دارد (در کاربرد آن برای مطالعهٔ اندیشهٔ ماکیاولی)، روشی بسیار کارآمد برای بررسی های اندیشه شناسانه است. غلامرضا بهروز لک در مقدمهٔ ترجمهٔ خویش از مقالهٔ جیمز تولی در مورد روش شناسی اسکینر، می نویسد: « هر چند روش شناسی اسکینر قابلیت کاربرد در کلیت عرصه سیاسی را دارد، اما به نظر می رسد در عرصه اندیشه شناسی کاربرد بیشتری دارد...الگوی اسکینر به ویژه در بررسی اندیشه ها و آرای اندیشمندان برجسته بسیار کارآیی دارد. او خود این روش جدید را در مورد ماکیاولی به کار برده و توانسته است به خوبی تغییر جریان تفکر سیاسی در غرب و شکل گیری اندیشه سیاسی مدرن را ردیابی نماید.»

در روش اسکینر، تفسیر متن و فهم معنای آن با تکیه بر شیوهٔ «عمل بیانی» (یا «کنش گفتاری») صورت می‌پذیرد. این روش ریشه در روش آوستین دارد که بر مبنای آن گفتار همواره صرفاً برای بیان یک واقعیت بکار نمی‌رود، بلکه علاوه بر آن برای انجام عملی و یا برای ایجاد تأثیر خاصی بر مخاطب هم مورد استفاده قرار می‌گیرد. به نظر اسکینر، مؤلف در هنگام نوشتن، به طور طبیعی درگیر یک عمل قصد شده است و متن نیز تجسم چنین عملی است. لذا مسألهٔ اساسی اینست که بفهمیم مؤلف هنگام نوشتن، قصد بیان چه چیزی را داشته است. پس لازمهٔ اصلی تفسیر، کشف قصد مؤلف است که امری پیچیده ولی شدنی است. برای این منظور بر مبنای نظر اسکینر، لازم است که به سه عنصر «نیات مؤلف»، «زمینهٔ اجتماعی» و «زمینهٔ زبانی» نگارش متن توجه کرد.

بر مبنای تبیینی که جیمز تولی در مقالهٔ خود از روش اسکینر ارائه داده است، روش اسکینر شامل پنج مرحلهٔ در هم تنیده است که به قول تولی: «پنج مرحله تشکیل دهندهٔ فرایند تحلیل او را به خوبی می‌توان پاسخ‌هایی به پنج سؤال زیر دانست: الف) نویسنده در نوشتن متن نسبت به دیگر متون موجود، که زمینه ایدئولوژیک را شکل می‌دهند، چه کاری انجام می‌دهد یا انجام داده است؟ ب) نویسنده در نوشتن یک متن نسبت به کنش سیاسی موجود و مورد بحث که زمینه عملی را شکل می‌دهد، چه کاری انجام می‌دهد یا داده است؟ ج) ایدئولوژی‌ها چگونه می‌باید شناسایی شده و تکون، نقد و تحول آنها چگونه می‌بایست بررسی و تبیین شود؟ د) ارتباط ایدئولوژی سیاسی و کنش سیاسی که اشاعه ایدئولوژی‌های خاصی را به خوبی توضیح می‌دهد، چیست و این امر چه تأثیری در رفتار سیاسی دارد؟ ه) کدام اندیشه‌ها و کنش‌های سیاسی در ترویج و هنجار مرسوم ساختن تحول ایدئولوژیک نقش دارند؟»^۱

نهایتاً و با توجه به شرح خوبی که آقای خدایار مرتضوی در فصل دوم از رسالهٔ دکتری خود در مورد روش اسکینر داده است، اسکینر به منظور کشف قصد و نیت نویسنده، بطور مشخص دو قاعدهٔ عام را پیشنهاد می‌کند:

الف) بر مبنای اولین قاعده، برای فهم آنچه که هر نویسنده در بکارگیری یک مفهوم یا یک استدلال خاص در حال انجام دادن بوده است، بایستی قبل از هر چیز، ماهیت و طیف چیزهایی را دریابیم که می‌توانستند آشکارا بوسیلهٔ استفاده از آن مفهوم یا استدلال خاص در طرز تلقی آن موضوع خاص و در آن زمان خاص انجام داده

^۱ جیمز تولی، روش شناسی اسکینر در تحلیل اندیشه سیاسی، ترجمهٔ غلامرضا بهروز لک، مجلهٔ علوم سیاسی، شمارهٔ ۲۸